

INTEGRATIV TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH

Tuxtayeva Mehriyo Shavkatovna ¹

¹ Nizomi nomidagi toshkent davlat pegagogika universitetining
"O'zbek tili va uni o'qitish metodikasi" kafedrasi o'qituvchisi

Gulomova Shahzoda Ulu'bek qizi ¹

¹ Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika universiteti Tillar
fakulteti O'zga tillarda rus tili 204-Rn talabasi

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 07.03.2025

Revised: 08.03.2025

Accepted: 09.03.2025

KALIT SO'ZLAR:

nutq madaniyati,
pedagogik yondashuv,
interfaol metodlar,
innovatsion
texnologiyalar,
kommunikativ
kompetensiya, lingvistik
yondashuv, axborot
texnologiyalari,
o'qituvchi nutqi, ta'lim
jarayoni.

Bo'lajak o'qituvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirish zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida amalga oshirilishi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ushbu tadqiqotda nutq madaniyatining nazariy asoslari, uning pedagogik jarayondagi o'rni va rivojlantirish usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar va lingvistik yondashuvlarning o'qituvchi nutq madaniyatiga ta'siri o'rganiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kommunikativ kompetensiyani shakllantirish, til me'yorlariga rioya qilish va ta'lim jarayonida zamonaviy axborot vositalaridan foydalanish o'qituvchilarning nutq madaniyatini oshirishda samarali hisoblanadi.

KIRISH. Zamonaviy ta'lim tizimi o'qituvchilardan nafaqat chuqur bilim va pedagogik mahorat, balki yuksak nutq madaniyatini ham talab qiladi. Nutq madaniyati o'qituvchining kasbiy kompetensiyasining ajralmas qismi bo'lib, uning o'qituvchilar bilan samarali muloqot

oʻrnatishi, bilimlarni aniq va tushunarli yetkazishi hamda pedagogik jarayonda interfaol yondashuvlarni qoʻllay olishi bilan bevosita bogʻliqdir.

Bugungi kunda pedagoglarning nutq madaniyatini rivojlantirish masalasi zamonaviy yondashuvlar asosida oʻrganilmoqda. Xususan, interfaol metodlar, lingvistik tadqiqotlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining taʼlim jarayoniga integratsiyalashuvi bu borada samarali natijalar bermoqda. Shuningdek, oʻqituvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish, ularning notiqlik mahoratini oshirish va adabiy til meʼyorlariga rioya qilish koʻnikmalarini rivojlantirish taʼlim sifati oshishiga xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqot boʻlajak oʻqituvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning oʻrnini tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotda innovatsion metodlar, lingvistik yondashuvlar va axborot texnologiyalarining nutq madaniyatiga taʼsiri koʻrib chiqiladi hamda ularni taʼlim jarayonida samarali qoʻllash boʻyicha ilmiy-tahliliy xulosalar chiqariladi.

Boʻlajak oʻqituvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirish jarayonida turli pedagogik yondashuvlar va usullar qoʻllaniladi. Ushbu metodlar oʻqituvchilarning nafaqat nutqiy savodxonligini oshirishga, balki ularning oʻquvchilar bilan samarali muloqot oʻrnatishiga ham xizmat qiladi. Quyida nutq madaniyatini shakllantirish va rivojlantirishga yoʻnaltirilgan asosiy metodlar tahlil qilinadi.

1. Tahliliy metod

Tahliliy metod oʻqituvchilarga nutq tuzilishini oʻrganish, soʻzlashuvning mantiqiy ketma-ketligini tahlil qilish hamda mazmungan toʻgʻri va ravon fikr bildirish koʻnikmalarini shakllantirish imkonini beradi. Ushbu metod orqali nutqiy xatolarni aniqlash va bartaraf etish, fikrni aniq va loʻnda ifodalash hamda soʻz tanlash madaniyatini rivojlantirish mumkin. Natijada, oʻqituvchi muloqotda oʻz nutqining taʼsirchanligini oshirishga erishadi.

2. Pragmatik metod

Pragmatik yondashuv amaliy nutqiy faoliyatni oʻz ichiga oladi. Oʻqituvchi oʻquvchilar bilan turli muloqot shakllarini oʻrganib, bahs-munozaralar, suhbatlar va boshqa interfaol mashgʻulotlar orqali oʻz nutqiy madaniyatini rivojlantiradi. Bu metod oʻqituvchilarga nutqiy holatlarga mos ravishda soʻz tanlash, fikrni toʻgʻri yetkazish va muloqot etikasiga rioya qilish koʻnikmalarini shakllantirishga yordam beradi[1]

3. Simulyatsiya metodlari

Nutq madaniyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etuvchi metodlardan biri simulyatsiya usulidir. Ushbu metod yordamida oʻqituvchilar real vaziyatlarga yaqin sharoitlarda nutqiy faoliyat yuritishni mashq qiladilar. Bu jarayonda turli nutqiy vaziyatlar

modellashtiriladi va o'qituvchilarga o'z fikrlarini mantiqiy, aniq hamda madaniy me'yorlarga mos ravishda ifodalash imkoniyati yaratiladi[2]

4. Tinglash va baholash metodlari

Nutq madaniyatini shakllantirish jarayonida faol tinglash va tinglangan nutqni tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Ushbu metod o'qituvchilarga tinglash ko'nikmalarini rivojlantirish, fikrlarni tahlil qilish va o'z nutqini takomillashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, tinglash madaniyatining rivojlanishi o'qituvchilarning muloqot madaniyatini oshirishiga ham xizmat qiladi.

Yuqorida keltirilgan metodlar bo'lajak o'qituvchilarning nutq madaniyatini shakllantirishda samarali bo'lib, ularning kasbiy faoliyatida muloqot sifatini oshirishga yordam beradi. Nutq madaniyatini rivojlantirish orqali o'qituvchilar ta'lim jarayonida o'z fikrlarini aniq, mantiqiy va ta'sirchan yetkazish qobiliyatini mustahkamlashlari mumkin.

Zamonaviy ta'lim jarayonida bo'lajak o'qituvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirish uchun innovatsion yondashuvlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, integrativ texnologiyalar pedagogik jarayonni takomillashtirish, o'qituvchilarning kommunikativ kompetensiyasini oshirish va ta'lim samaradorligini oshirishda samarali vositalardan biri hisoblanadi. Ushbu texnologiyalar o'qitish jarayonida turli fanlar, o'quv metodlari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini uyg'unlashtirishga asoslangan bo'lib, nutq madaniyatini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Zamonaviy ta'lim tizimida media-ta'lim texnologiyalari bo'lajak o'qituvchilarning nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu texnologiyalar ta'lim jarayonini interfaol va samarali tashkil etish imkonini berib, o'qituvchilarga o'z nutqini mantiqiy va ravon shakllantirishga yordam beradi.

Media vositalari, jumladan, video va audio materiallar, infografika hamda turli interfaol elektron resurslar orqali o'qituvchilar nutq madaniyatining nazariy asoslarini o'rganish bilan birga, amaliy mashg'ulotlarda o'z nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu jarayonda vizual va eshitish materiallaridan foydalanish nutqning aniq va ifodali bo'lishiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, media-ta'lim texnologiyalari orqali o'qituvchilar muloqot jarayonining estetik jihatlariga ham e'tibor qaratadilar. Nutqiy ifodalarni ta'sirchan shakllantirish, ohang va intonatsiyani to'g'ri ishlatish hamda auditoriyaga mos ravishda so'zlash kabi ko'nikmalar ushbu texnologiyalar yordamida rivojlantiriladi.

Shunday qilib, media-ta'lim texnologiyalari bo'lajak o'qituvchilarning nutqiy savodxonligini oshirish bilan birga, ularning pedagogik faoliyatda samarali muloqot

oʻrnatish qobiliyatini ham mustahkamlaydi. Zamonaviy axborot vositalaridan maqsadli foydalanish natijasida oʻqituvchilar oʻz nutq madaniyatini rivojlantirish bilan birga, oʻquvchilarining ham kommunikativ koʻnikmalarini shakllantirishga imkon yaratadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Молчанова, Л. В. (2021). Мультимедийные технологии в образовательном процессе. Москва: Просвещение.
2. Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2018). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives. New York: Longman.
3. Garrison, D. R., & Vaughan, N. D. (2008). Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines. San Francisco: Jossey-Bass.
4. Тахирова, М. А. (2021). Педагогические условия организации семинарских, лабораторных и практических занятий в вузе. Academic research in educational sciences, 2(3), 535-543.
5. Takhirova, M. (2020). Improving speech skills of students based on projection of educational objectives in Russian language classes. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(7), 8063-8075.
6. Abdullaeva, S. A., Lutfillaev, M. H., & Takhirova, M. A. (2020). VII. THE PROBLEMS OF FORMATION OF A SINGLE INFORMATION-EDUCATIONAL ENVIRONMENT. INNOVATIONS AND MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATION SYSTEM, 155.
7. Abdullaeva, S. A., Lutfillaev, M. H., & Takhirova, M. A. (2020). IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS SOFTWARE IN THE EDUCATIONAL PROCESS AS A FACTOR OF PERFECTION OF PREVENTIVE WORK TO REDUCE THE GROWTH OF CRIMINAL AGENCIES AMONG STUDENTS. In Сборники конференций НИЦ Социосфера (No. 8, pp. 155-161). Vedecko vydavatelske centrum Sociosfera-CZ sro.